

Eva Raudonytė-Svirbutavičienė, Gamtos tyrimų centras

KUR SUSILIEJA MEILĖ GAMTAI, ŠIMTAMETĖS TRADICIJOS IR MODERNIAUSIOS TECHNOLOGIJOS: VIS DAR EGZOTIŠKA JAPONIJA

Žvilgsnis į Fudzijos kalną. Evos Raudonytės-Svirbutavičienės nuotraukos
Gazing Upon Mount Fuji. Photos by E. Raudonytė-Svirbutavičienė

Japonija nuo seno domino savo egzotiškumu ir kultūra, bet turėjau susidariusi gana prieštarinę šalies vaizdą – žavėjaisi pagarba gamtai ir žmogui, išsaugotomis senosiomis tradicijomis, aukščiausios kokybės, darnos ir tvarkos siekiu visur ir visada. Kita vertus, stebino ne visada europiečiams suprantamos gyvenimą reguliuojančios griežtos taisyklės, savotiškas užstrigimas praėjusiuose šimtmečiuose. Moderni, bet senamadiška, pašėlus, bet griežta, garsėjanti ne tik įspūdinga civilizacijos nepaliesta gamta, bet ir šurmuliuojančiais metropoliais, vertinanti bendruomeniškumą, bet gausi nepritapusių, nuo visuomenės atsisakyusių žmonių. Tad kokia gi iš tiesų ta Japonija? Tikėjaisi, kad beveik mėnesio trukmės stažuotė Kioto universitete leis bent iš dalies atsakyti į šį klausimą.

Pirmiausia – darbai. Žinoma, į tolimą kelionę vykau dėl mokslinių tikslų. Vykdamas podoktorantūrinio projekto veiklas vis labiau aiškėjo, kad taikant standartinius metodus nepavyks susintetinti didelio paviršiaus ploto kalcio hidroksiapatito dalelių. Susisiekiu su Kioto universiteto mokslininkais nutarta išbandyti nuolatinio srauto (angl. *continuous flow*) reakcijas, kurios paprastai taikomos katalizinių nanodalelių sintezei. Po intensyvių konsultacijų, dokumentų pildymo ir veiklų planavimo atsидūriau stažuotėje Japonijoje,

profesoriaus Hirošio Kitagavos (Hiroshi Kitagawa) vadovaujamoje mokslinėje grupėje Kioto universitete. Laikas prabėgo nepastebimai, nes darbinė atmosfera buvo puiki – kolegų šilti, draugiški ir labai paslaugūs, o mano veiklą koordinavęs doc. dr. Hohei Kusada negailėjo žinių ir patarimų. Mokiausi naudotis dviejų tipų nuolatinio srauto reaktoriais, kuriuose reagentų tirpalai siurbliais mažomis porcijomis nuolat tiekiami į reakcijos celę. Čia tirpalai sumaišomi ir įvyksta išsodinimo reakcija. Proceso metu galima kontroliuoti temperatūrą ir slėgį, o pastovus ir vienodas pradinių tirpalų maišymasis paprastai lemia mažo dydžio homogeniškų nanostruktūrų, turinčių santykinai didelį paviršiaus plotą, formavimąsi. Įsisavinus metodiką ir parinkus tinkamas sąlygas, pavyko pasiekti tikslą ir susintetinti pluoštines, dideliu paviršiaus plotu pasižyminčias daleles. Be to, vietoje įprastinės trijų etapų sintezės buvo išplėtotas daug efektyvesnis vienkapakopis metodas. Šiuo metu tiriama įvairios susintetintų dalelių savybės. Tikimės, kad nuolatinio srauto būdu susintetintos dalelės pasižymės didele adsorbicine geba ir atrankumu anijoniniams ir katijoniniams dažikliams, o tai leistų jas pritaikyti aplinkos valymo technologijoms.

Kiotos – nuostabios gamtos, tradicijų ir šventyklų miestas. Nors daugiausia laiko

praleidau universitete, visgi būtų buvę tiesiog nusikalstama nepatyrinėti šio ypatingo pasaulio kampelio. Tad kiekvieną laisvą minutę stengiausi ištrūkti į miestą ir pasinerti į gamtos, kultūros ir kulinarijos pažinimo procesą. Kiotas – šimtametes tradicijas ir senuosius pastatus išlaikęs, tradiciniais amatais ir ypatingu kulinariiniu paveldu garsėjantis daugiasluoksnis unikalus miestas, istorinė ilgametė Japonijos sostinė. Žalumos oazės – medžiais apaugusios kalvos ar meistriškai sukurti įstabūs japoniški sodai supa apie 2 000 budistų bei 400 šintoistų šventyklų: didingų su išpuoselėtais sodais ir mažučiu, pastatytų kalnuose. Šalia kriokliai, kuriuose praktikuojamas takigijo (*takigyo*) ritualas ir didžiuliai garbaus amžiaus medžiai, pažymėti ypatingomis virvėmis (*shimenawa*), įspėjančiomis jo nepažeisti, kad nebūtų suezintos jame gyvenančios dva-

sios... Ypač įdomios, vis kitai dievybei skirtos šintoistų šventyklos. Štai, pavyzdžiui, „Okazaki-jinja“ iš visų pusių apstatyta triušių statulomis ir figūrėlėmis, mat jie laikomi dievo globėjo pasiuntiniais.

Toks jau sutapimas, kad į Japoniją atvykau per patį sakurų žydėjimą. Tai vyksta kasmet, bet japonai jam teikia ypatingą reikšmę. Įdomu buvo stebėti visą sujudimą – miestuose gausu plakatų ir bukletų, informuojančių apie vietas, kuriose vakarais galima rasti apšviestų medžių alėjas, o per žinias šalia orų prognozės pranešama detali (trunka apie 15 min.) sakurų žydėjimo kiekviename regione analizė. Nekreipdami dėmesio į oro temperatūrą, merginos ir vaikinai traukia iš spintų lengvučius pavasarinis apdarus, neatsilieka ir seniorai – į sakuromis apsodintas vietoves plūsta minios žmonių. Jų tiek daug, kad sruatams

Žalumos atspalviai: imperatoriškojo sodo fragmentas

All the shades of green: a glimpse of the Imperial garden's serene fragment

Kioto šventyklos
Temples of Kioto

reguluoti pasitelkiami būriai šviečiančiomis lazdelėmis mojuojančių tvarkdarių. Dažniausiai prisėsti po sakuromis neleidžiama, o juo labiau rengti piknikus. Prisipažinsiu, ypatingą įspūdį darė, atrodytų, vienas kitam savo esme prieštaraujantys, bet Japonijoje visiškai natūralūs reiškiniai: lengvumas ir džiaugsmas, besigėrint trumpalaikiais žiedais, ir čia pat geležinės taisyklės, griežti tvarkos sergėtojai, neleidžiantys nė akimirkai atsipalaiduoti.

Pasisekė, kad viešnagės metu Kiote vyko didžiausias visos Giono apskrities geišų šokio festivalis „Myiako odori“, kuris rengiamas nuo 1872 m., siekiant priminti istorinės sostinės svarbą. Pasirodymus sudaro aštuonios scenos, kurių kiekviena vaizduoja tam tikrą gyvenimo Japonijoje aspektą, ypatingą dėmesį skiriant metų laikų kaitai. Per 60 geiko (taip vadinamos Kioto geišos) ir maiko (mokinės) scenoje dainuoja, groja tradiciniais instrumentais, vaidina miniscenas, šoka. Stilizuoti, griežti, lėti ir grakštūs šokio judesiai – daugelio metų sunkaus darbo ir tobulumo paieškų rezultatas. Žadą atima šio renginio estetika – kiekvienais metais ruošiami vis nauji unikalūs, prabangūs kostiumai, daromos nuostabios šukuosenos ir makiažas. Unikalus, ilgametėmis tradicijomis alsuojantis renginys paliko neišdildomą įspūdį.

Šiek tiek klajonių: Fudzijamos (Fuji-san) kalno papėdė, ramūs pajūrio kaimeliai, senoji sostinė Nara ir nugalėtųjų samurajų slėptuvės. Kioto nesinorėjo palikti net trumpam, bet rūpėjo patyrinėti ir kitas šalies vietas.

Tas ugnies kalnas... Tarsi visa sauganti dievybė, o gal snaudžianti grėsmė, iškylanti virš apylinkių. Didingas, beveik tobulai simetriškas. Jis visur – skaidraus ežero, tradicinės pagodos ar žydinčių sakurų fone. Negali juo nesigėrėti... Fudzijama – didžiausia vietos įžymybė, viena sakraliausių, labiausiai garbinamų vietų visoje Japonijoje, nepaisant visa griaunančios galios, o gal kaip tik dėl jos... Per pastaruosius 2 200 m. ugnikalnis išsiveržė net 75 kartus. Paskutinį kartą – 1707 m., kai sukėlė net 8,6 magnitudės stiprumo žemės drebėjimą. Susiformavo Hojei (Hōei) krateris ir vulkaninis laukas rytinėje jo dalyje, o juodi pelenai nuklojo net už 100 km esančio Tokijo gatves. Jei jis išsiveržtų šiandien, evakuotis turėtų apie 1 200 000 žmonių...

Debesys tvino

Lietumi prieškalnėje.

Fudži – snieguose.

Macuo Bašio haiku

Užkopti į ugnikalnį negalėjome dėl viršuje tebesilaikančio sniego, bet aplankėme Kawagučiko (*Kawaguchiko*) miestelį ir keletą po apylinkes išsibarčiusių įspūdingų šiam kalnui skirtų šventyklų. Nuostabūs vaizdai pasitiko ir Amanohašidato (*Amanohashidate*, liet. *tiltas į dangų*) miestelyje. Čia nuo seniausių laikų Japonijos gyventojus žavinti siaura 3,6 km ilgio smėlio juosta, skirianti Asumi (*Asoumi*) jūrą ir Miazū (*Miyazu*) įlanką. Dar XVII a.

Amanohašidatas – „tiltas į dangų“ – lyg miniatiūrinė Kuršių nerija
“Bridge to Heaven“ in Amanohashidate – as miniature Curonian Spit

konfucionistas Hajašis Gahou (Hayashi Gahō, 1618–1680) šią vietą titulavo viena iš trijų vaizdingiausių Japonijoje. Ir iš tiesų nuo aplinkinių kalvų atsiveria žadą atimantis vaizdas. Pasijunti lyg būtum miniatiūrinėje Kuršių nerijoje... Į šį gamtos stebuklą patariama žiūrėti žemyn galva – tuomet, sako, galima pamatyti skrendantį drakoną ir dangaus tiltą bei perprasti šios vietos pavadinimo kilmę. Apylinkėse snaudžiantys žvejų kaimeliai alsuoja ypatinga ramybe, nenudailintu žavesiu ir autentiškumu, dar nepaveiktu masinio turizmo. „Niekas nesikeičia ir niekas niekada nevyksta“, – užrašyta ant parduodamų suvenyrų.

Kaip kontrastas – senoji Japonijos sostinė Nara, viena lankomiausių turistų vietų, garsėjanti turtinga istorija ir išpūdingomis šventyklomis. Bet ne jos yra pagrindinis traukos objektas, o nuo neatmenamų laikų čia gyvenantys dėmėtieji elniai (*Cervus nippon*). Pasak legendos, daugiau nei prieš 1 000 m. saugoti naujai įkurtos sostinės ant balto elnio atjojusi mitologinė senosios japonų Šinto (*Shinto*) religijos dievybė Takemikazuči (*Takemikazuchi*). Iki šiol elniai laikomi šios dievybės pasiuntiniais, todėl gerbiami ir saugomi. Nebaikštūs, pripratę būti maitinami specialiai jiems skirtais „sausainiais“, laisvai ganosi po miesto parką. Nors buvome išpėti apie kartais agresyvių šių padarėlių elgesį, mums to patirti neteko. Priešingai, jie buvo ypač mandagūs ir mieli, kai kurie, prašydami skanėstų, net keletą kartų pagarbiai nusilenkdavo. Kaip ir žmonės, jie turi tam tikrą „darbo“ grafiką: apie šeštą valandą vakaro Naros parkas ima tuštėti – elniai iš visų pakampių tvarkingomis grupelėmis traukia į šalia stūksančias aukštumas. Juokinga buvo matyti, kaip lengvai jie perlipa aptvarų skersinius, – pasirodo, šios konstrukcijos skirtos ne žmones nuo laukinių gyvūnų saugoti, o atvirksčiai – elniams nuo nepageidaujamo dėmesio pailsėti.

Norint patirti japonišką svetingumo kultūrą, tiesiog būtina nors kartą apsistoti tradiciniame japoniškame viešbutyje – riokane ir išbandyti maudynes karštųjų versmių baseinuose – onsenuose. Ieškodami kuo autentiškesnės patirties nusigavome į gana atokų nediduką,

Inės įlanka: japoniškoji Venecija, kurioje sustojęs laikas
Inne Bay: the Japanese Venice, or the place where time stands still

Vakaras Naroje
Just a regular evening in Nara

tarp kalnų išspraudusį Junišigavos Onsen (*Yunishigawa Onsen*) miestelį, įkurtą XII a. čia atklydusių Tairos klanu likučių. Kadaisė jie valdė sostinę Kiotą, bet po pralaimėjimo Minamoto klanui prarado buvusią savo galią, o likę gyvi išsislapstė po tolimiausius Japonijos kampelius. Minėtame miestelyje buvę samurajai su šeimomis kūrė itin ramų, netgi slaptą gyvenimą. Vengdami pavojų ir norėdami, kad miestelis išliktų nežinomas, laikėsi itin griežtų taisyklių ir draudimų, pavyzdžiui, negalėjo auginti tam tikrų naminių gyvūnų dėl jų skleidžiamų garų ar iškelti tradicinių spalvingų koinobori

Su riokano „uniforma“ – dėviu jukatą, haorį ir obį
With the ryokan “uniform” – I wear a yukata, haori, and obi

aitvarų. Laikui bėgant pavojai išnyko, bet kai kurių draudimų laikomasi iki šiol. Gyvenimas pasikeitė, kai čia buvo atrastos karštosios versmės ir įkurta keletas riokanų, siūlančių nakvynę ir maudynes onsenuose. Dėl savo nuošalumo ir ganėtinai sudėtingo susisiekimo šis miestelis tarp užsienio keliautojų nėra populiarus, tačiau mielai lankomas vietinių gyventojų. Pabandyti trumpai perteikti tokios viešnageš esmę. Apsistojome tradiciniame 1666 m. statytame riokane. Jame gausu praeities artefaktų, nuotraukų ir pasakojimų, kurių neįmanoma rasti jokiuose kelionių žinyuose ar interneto svetainėse. Čia svarbiausia svetingumas, maistas ir maudynės karštosiose versmėse. Šeiminkai itin mandagūs ir paslaugūs, bet etiketo laikymosi tikimasi ir iš svečių. Batus, kaip ir kasdienybės rūpesčius, būtina palikti prie įėjimo. Vos įkėlę koją į prieangį buvome apgaubti visapusiško, tačiau neįkyraus šeiminkų dėmesio – asmeninis patarnautojas įteikė šlepetes ir specialias kojines, atliko pasveikinimo ceremoniją, aprodė viešbutį, mūsų kambarį ir atnešė riokano „uniformą“ – jukatą, haorį ir obį. Maitinimas organizuojamas griežtai nustatytu laiku, vėlavimas visiškai netoleruojamas, o lankymąsi onseno reglamentuoja ištisas taisyklių rinkinys. Visgi toks griežtumas neapsunkina, veikiau priešingai – tiksliai žinant, ką reikia daryti, apima savotiška ramybė, o kiekvienas veiksmas

tampa įprasminamas ir kuria iškilmingumo pojūtį. Vakarienė – tarsi maža šventė, kurios metu ragaujami aukštosios japonų virtuvės patiekalai – *kaiseki*. Neaišku, kas šioje daugybėje smulkių patiekaliukų svarbiau, – skonis ar estetika, nes jie patys ir išdėstymas lėkštėje ypatingi, perteikiantys tam tikrą mielą žinutę. Kol svečiai puotauja, jų gyvenamuosiuose kambariuose verda darbas – iš spintų traukiami purūs futonai (čiužiniai) ir tiesiai ant tatamio grindų klojamas tradicinis patalas. Grįžus po vakarienės, belieka atlikti onseno ritualą: pasinėrus į karštą versmę pasimėgauti gamtos vaizdais (idealu, jei onsenas yra priešais sniegu užklotą kalną) ir deramai atsipalaiduoti prieš panyrant į miegą. Tokie tad maži, paprasti, bet tikri gyvenimiški džiaugsmi praktikuojami tradiciniuose riokanuose.

Pabaigoje. Jei prieš išvykdamą į Japoniją tikėjaisi, kad joje kiek pagyvenus pavyks nors iš dalies perprasti šią šalį, smarkiai klydau. Būnant ten manyje kaupėsi mažos ir didelės prieštaros – vos ne kiekviename žingsnyje lydėjo nuostaba, o kartais ir suglumimas. Rodos, lyginant su kitomis šalimis, Japonija dešimtmečius iššovusi į priekį, bet kartu lyg giliai užstrigusi laike, kažkur ties Meidži (*Meiji*) laikotarpiu, kai šalyje buvo įdiegta visuotinė antspaudo (*hanko*) registravimo sistema. Beje, ji vis dar galioja – be registruoto asmens antspaudo neįmanoma pasirašyti jokių oficialių dokumentų. Nepaisant pagarbos tradicijoms ir konservatyviam požiūriui į pasaulį, šalyje jaučiamas labai stiprus modernybės alkis ir ryškėja Vakarų pasaulio įtaka. Estetiškąją japoniškąją minimalizmą neretai keičia visomis spalvomis mirguliuojančios vitrinos, rėkmingos afišos, sparčiai populiarėja vakarietiškos tinklinės kavinės, itin ryškus perėjimas nuo bendruomeninės visuomenės prie individualizmo. Sunku atsakyti, ar tai laikinas reiškinys, savotiškas pereinamasis etapas, ar prieštarumas užkoduotas pačios Japonijos esmėje, todėl gal net neverta bandyti jos perprasti. Noras atrasti šalies kodą, bent jau šios trumpos mano kelionės metu, išblėso. Vietoje to, tiesiog rinkau įspūdžius, stebėjaisi ir be galo žavėjaisi tarsi tarp dviejų pasaulių įstrigusių kraštu.